

УДК 811.161.2'373,46

**МЕТОДИ ТА СПОСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ
У ВИЩОМУ ЮРИДИЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

Надія Гимер

*Львівський державний університет
внутрішніх справ України,
кафедра юридичної лінгвістики,
вул. Городоцька, 26, 79007 Львів, Україна,
тел. (0322) 295 75 79*

Розглянуто важливість та ефективність інтенсивного, прискореного оволодіння читанням українською мовою, що є одним із видів мовленнєвої діяльності іноземців-юристів у викладанні навчального курсу української мови як іноземної. Проаналізовано доцільність використання інтерактивних вправ при навчанні української юридичної термінології іноземців.

Ключові слова: українська мова як іноземна, прискорене читання, мовленнєва діяльність, юридична термінологія, інтерактивні вправи.

Орієнтація вищівського курсу української мови як іноземної на формування у студентів-іноземців юридичних спеціальностей умінь спілкуватися українською мовою вимагає вирішення цілого ряду питань, що стосуються оптимальної організації процесу навчання згідно з сучасними вимогами та реальними умовами викладання [5: 12].

Визначними тенденціями в курсі викладання української мови як іноземної, сьогодні називають передусім реалізацію комунікативного підходу. Комунікацію розуміють як процес усного чи писемного спілкування, суть якого полягає в обміні інформацією та в її оцінюванні. Комунікативно-орієнтоване навчання передбачає формування у студентів-іноземців комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід.

Максимально стислий курс української мови, як іноземної у юридичному ВНЗ вносить свої корективи у програму, висуваючи якнайактуальнішу проблему інтенсифікації навчання.

При безсумнівній важливості таких видів мовленнєвої діяльності, як аудіювання та говоріння – насамперед у соціально-культурному аспекті, – мінімальна кількість годин і низький „стартовий рівень” студентів-іноземців диктують необхідність зосередити зусилля на головному завданні дворічного основного курсу – навчити студентів читанню наукової та навчальної літератури українською мовою. Подальше факультативне навчання передбачає не тільки рецептивне, але й репродуктивне оволодіння українським фаховим мовленням і зокрема українською юридичною термінологією.

Професійне читання відіграє виняткову роль у житті та діяльності фахівця-іноземця. Читання українською мовою є для нього засобом задоволення як комунікативних, так і пізнавальних потреб, оскільки дозволяє користуватися усіма засобами

інформації – журналом, патентом, монографією, а з широким використанням мережі Internet, читання українською мовою стало пріоритетним.

В умовах юридичного вишу інтенсивне, прискорене оволодіння читанням передбачає перехід від інформативних до активних, творчих, розвивальних, інтенсивних форм пізнавальної та навчальної діяльності студентів. Ефективність навчання читання українською мовою досягається з урахуванням таких факторів, як: економія навчального часу, збільшення обсягу матеріалу, який засвоюється, прискорене формування необхідних знань та вмінь, стійка мотивація навчальної діяльності. Проблема інтенсивного навчання читання українською мовою має різні аспекти: психологічний, методичний, дидактичний, мотиваційний. Усі вони нерозривно пов'язані один з одним, і врахування кожного з них забезпечує успішне досягнення кінцевої мети. Розглянемо окремі компоненти, які сприяють оптимізації процесу інтенсивного навчання читання. Вважаючи комунікативну компетенцію метою і результатом навчання, не слід забувати, що її досягнення можливе лише за умови сформованості лінгвістичної компетенції як одного із специфічних аспектів навчання української мови, як іноземної.

Ефективним способом у роботі з граматичним матеріалом, що виправдав себе на практиці, є використання опорних граматичних сигналів.

Опорний сигнал (ОС) – це наочна модель (схема, зразок) граматичної структури, в якій поданий мінімум ознак, що є необхідними і достатніми для її розпізнавання та запам'ятовування. Щоб виконати свою основну функцію – полегшити закріплення в пам'яті нового матеріалу і його відтворення – ОС з української мови має відповідати наступним вимогам: компактність, наочність (використання словесних образів, спеціальних маркерів, візуальних знаків та інших опорних віх для пам'яті), виділення взаємопов'язаних ланок інформації, легкість сприйняття та відтворення. Завдяки цим характеристикам ОС можуть утворювати стійкі асоціативні зв'язки у пам'яті студентів-іноземців. Опора на зорову наочність та асоціації надійно забезпечують запам'ятовування навчального матеріалу. Використання ОС допомагає встановленню змістових і функціональних зв'язків між окремими ланками інформації

Застосування ОС у навчальному процесі базується на психологічних особливостях віку чужомовців: важливою є установка на осмислено-логічне запам'ятовування. Надзвичайно важливим є також підвищення рівня мотивації, інтересу до навчання.

Формуючи навички смислової переробки інформації українською мовою, робота з ОС розвиває у студентів загальну культуру мислення, уміння навчатися. У зв'язку із цим необхідно зазначити, що використання усіх видів та прийомів роботи, які стимулюють мисленнєву активність студентів, є необхідним і важливим. Активізація мисленнєвої діяльності значно підвищує результативність навчального процесу.

Складним і специфічним завданням є укладання проблемних завдань з української мови як іноземної. Необхідно виконати велику підготовчу роботу, пов'язану, по-перше, з аналізом навчального матеріалу і відокремленням у ньому тих моментів, які можуть і повинні бути подані у вигляді проблемних завдань. Ця робота, як показує практика, доволі копітка і трудомістка, але надалі затрачені зусилля цілком компенсуються.

Саме серії проблемних завдань розвивають уміння читати літературу за фахом, як базового компонента інформаційної діяльності, відкривають можливості

використовувати іноземну мову для вирішення професійних завдань. Вони забезпечують формування відповідних видів мовленнєвої діяльності, допомагаючи реалізувати основну функцію вивчення української мови як іноземної в юридичному ВНЗ – формування у студентів-іноземців професійної комунікативної компетенції. Враховуючи особливості професійного мислення, творчі завдання дають можливість моделювати реальні ситуації професійної діяльності майбутнього фахівця: у проблемній ситуації студенти вирішують завдання мовного і професійного характеру. Слід надавати перевагу тому, щоб формулювання завдань для розвитку вмінь читання українською мовою були не стереотипними, подавати проблему під несподіваним кутом зору.

Розвиваючи інтелект, увагу, пам'ять, описані технології комунікативно орієнтованого навчання іноземців в юридичному виши впливають також і на емоційно-спонукальну сферу особистості студента, мотивуючи не тільки його комунікативну і мовленнєво-мисленнєву діяльність, але й пізнавальну, творчу. Вони мають найвищі мотиваційні характеристики: новизну, творчий характер, вирішення мисленнєвих завдань на цікавому, пізнавальному, інформативному матеріалі, тісний зв'язок навчальних та професійних засад – усе це забезпечує позитивну установку аудиторії. Розвинені інтелектуальні вміння, загальна культура мислення мають самоцінність у плані самоосвіти, що є важливим для майбутніх юристів-іноземців.

За нашим досвідом, для юридичного ВНЗ найбільш перспективними є методики навчання в співробітництві. Враховуючи специфіку предмета „українська мова як іноземна”, ці технології можуть забезпечити необхідні умови для активізування пізнавальної та мовної діяльності студентів групи, надаючи кожному з них можливість усвідомити новий мовний матеріал, одержати достатню усну практику для формування необхідних навичок та вмінь у спілкування українською мовою.

Основна ідея цієї технології – створювати умови для активної спільної навчальної діяльності студентів в різних модельних ситуаціях. Застосування таких технологій дозволяє перетворити практичні заняття з української мови як іноземної в дискусійний дослідницький клуб, в якому вирішуються дійсно цікаві та доступні студентам проблеми.

Таке саме завдання виконує семінар-практикум „Клуб спілкування”, основною метою якого є розвиток комунікативних, а також науково-дослідницьких навичок з того чи іншого напрямку лінгвістики, а також у сфері права та правоохоронної діяльності, в умовах штучно створеного мовного середовища та сформованої потреби у використанні української мови, а також мови права як засобу реального спілкування в процесі професійного взаємоспілкування. Тематика засідань актуальна, різноманітна, змістовна та спрямована на поширення світогляду іноземців-юристів.

Технології Інтернет-освіти дозволяють одержати необхідну інформацію українською мовою, та долучити її до дидактичного матеріалу, над яким працює група. Такі технології широко застосовують на заняттях з української мови як іноземної для студентів усіх напрямків спеціальності „правознавство”.

Такі комп'ютерні програми дозволяють удосконалити знання з граматики, лексики, а також виробити навички обговорення професійних питань.

Використання інформаційно-телекомунікаційних технологій, зокрема *інтерактивних вправ* та електронної пошти, значно оптимізує самостійний навчальний процес студентів-іноземців і частково усуває проблеми, пов'язані із самостійним оволодінням спілкування українською мовою (у нашому випадку

писемним). Вагомим фактором у виконанні такого виду роботи є, безумовно, значне поширення контактів України з європейськими країнами в плані розвитку нових інформаційних технологій у галузі освіти. Саме вони підсилюють потребу студентів-іноземців вищих юридичних навчальних закладів оволодівати писемно-мовними навичками і вміннями спілкування українською мовою. Саме Інтернет є однією із передових інформаційних технологій, завдяки якій користувач (студент) має швидкий доступ до навчально-методичних матеріалів, які не потребують додаткових засобів навчання і матеріальних затрат. Ще одна перевага Інтернету полягає в тому, що він якнайкраще сприяє створенню *віртуального* навчального середовища, яке передусім спонукає студента до самоконтролю і самооцінки сформованих навичок і вмінь, а також стимулює іноземця до комунікації з партнером або викладачем українською мовою [4: 13].

Використання інформаційних технологій, елементи яких можна використовувати як *інтерактивні вправи*. Вони оптимізують і покращують поза-аудиторну самостійну навчальну діяльність студентів. Під поняттям *інтерактивні вправи* розуміємо навчальні дії, які здійснюються в інформаційному україномовному навчальному середовищі на основі навчального матеріалу, за допомогою якого можливо сформувати навички і вміння спілкування українською мовою. Не слід при цьому забувати, що вправа має відповідати сучасним вимогам навчання і вивчення української мови як іноземної.

Аналіз web-сторінок з інтерактивними вправами українською мовою показує, що за їх допомогою можна вивчати інформацію про деякі міста та культуру країни або засвоїти написання адреси українською мовою. На іншій Інтернет-сторінці бачимо вправу з повним керуванням для оволодіння граматичним мінімумом. Є також вправи, які демонструють іноземцеві як функціонування мовленнєвого матеріалу, так і допомагають у вивченні лексичних одиниць. Далі знаходимо також рецептивно-продуктивну вправу на опрацювання лексико-граматичного матеріалу в монолозі-повідомленні з невербальною опорою з повним керуванням та ігровим компонентом.

Що ж до контролю, як однієї із обов'язкових компонентів у виконанні вправ, то способи його дуже прості: студент, наприклад, натискає відповідну клавішу і отримує оцінку у відсотках, натискаючи іншу, ми бачимо письмову відповідь-ключ, яка з'являється на екрані. Правильні відповіді також можуть виділятися жирним шрифтом і залишатися у тексті. Як бачимо, виконання умовно-комунікативних вправ у віртуальному навчальному середовищі передбачають контроль та оцінювання за допомогою комп'ютера, що, насамперед, виключає можливість допустити мовні або мовленнєві помилки. Виконуючи вправи, студент послуговується смайликами, емотиконами чи кольором.

Особливістю використання *інтерактивних вправ* є те, що ці вправи, по-перше, спонукають до навчальних дій та оцінюють відповідь студента-іноземця, а, по-друге, багаторазове виконання інтерактивних дій дає можливість студенту скористатися додатковою україномовною інформацією та здійснити швидкий контроль і отримати оцінку. Студент, що знаходиться за комп'ютером може надіслати свій текст партнерові українською мовою. Отже, студент має реальне комунікативне україномовне середовище.

Згідно з наведеними прикладами, *інтерактивні вправи* можуть компенсувати іноземцям нестачу часу на аудиторних заняттях для розвитку як писемних, так і

мовленнєвих навичок і вмінь, стимулювати їхню самостійну навчальну діяльність в оволодінні українським мовленням.

У теорії та практиці викладання виділяють також технології автономного навчання, що дозволяє студентам-іноземцям взяти на себе управління своєю навчальною діяльністю в оволодінні мовою. При цьому студент виступає для самого себе одночасно як об'єкт та суб'єкт управління, завдяки чому в процесі вивчення української мови як іноземної виникають завдання розвитку особистості та здатності самостійно/автономно керувати мовленнєвою діяльністю як в конкретній навчальній ситуації, так і в контексті подальшого безперервного навчання [3: 234].

Недостатньо вивченою залишається проблема ефективного засвоєння професійної юридичної термінології українською мовою майбутніми юристами-іноземцями (наприклад, правознавцями). Практика показує, що студенти-іноземці вищих юридичних навчальних вишів не завжди мають належний рівень знання термінології, необхідної для їхньої професійної діяльності.

Неповно розроблені прийоми навчання розумінню складної похідної термінологічної лексики з опорою на структурно-семантичні характеристики терміна. Досить недосконало представлена система вправ для навчання розумінню такого типу термінологічної лексики українською мовою. Варто наголосити, що в повному обсязі теоретичні й практичні питання щодо роботи студентів-іноземців над українською термінологічною лексикою у профільно-орієнтованому навчанні ще не знайшли свого належного вирішення.

Викладачам української мови у вищих юридичних навчальних закладах необхідно самостійно розробляти методику навчання термінологічної лексики права українською мовою, оволодіння нею у підборі термінологічного словника за фахом, у його організації й у пошуку ефективних шляхів засвоєння україномовного термінологічного апарату як при читанні спеціалізованих текстів, так і в процесі усної комунікації українською мовою в професійно важливих ситуаціях спілкування за допомогою, матеріалу підмови. Для цього викладачам слід постійно вирішувати такі завдання:

1. вивчати лінгвістичну й методичну літературу із проблем навчання українській термінологічній лексиці іноземців, зокрема майбутніх юристів;
2. визначати особливості функціонування лексичних навичок оперування українськими термінами відповідної спрямованості;
3. визначати лексичні особливості термінологічної лексики підмови;
4. розробляти типологію українських термінів професійної спрямованості для іноземців-юристів з точки зору наявності можливих труднощів і складності розкриття їхніх значень студентами в процесі читання й говоріння;
5. розробляти на основі даної типології технологію, навчання студентів-іноземців навичкам використання термінологічної лексики в процесі усної чи писемної комунікації;
6. розробляти системи лексично-спрямованих вправ для оволодіння термінологічною лексикою з метою використання її в сферах діяльності майбутнього фахівця-юриста [1: 26].

У процесі створення методики навчання студентів-іноземців навичкам оперування українською термінологічною лексикою викладачі спеціалізованого вищого юридичного навчального закладу здійснюють відбір наявних типів і видів вправ; розробляють нові лексичні вправи, які роблять процес засвоєння термінологічної лексики оптимальним, а саме:

- а) навчають студентів розкривати значення незнайомого терміна;
- б) забезпечують рецептивне володіння українською термінологічною лексикою;
- в) формують стійкі навички оперування термінолексикою в професійній усній і письмовій комунікації [6: 21].

Отже, необхідно підкреслити, що тільки постійна робота над методикою оптимізації процесу оволодіння українською мовою та українською термінолексикою за фахом на основі розробленої для цього системи лексично спрямованих вправ, постійний відбір термінів і формування в студентів-іноземців функціонально-термінологічного словника дають можливість досягти підвищення рівня володіння українською мовою зі знанням професійної лексики й умінням користуватися нею в майбутній професійній діяльності.

1. Демченко Д. І. Педагогічні аспекти використання української мови в процесі формування компетентності майбутнього юриста / Д. І. Демченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.intkonf.org.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. С. Ю. Ніколаєва]. – Київ : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина 2 : Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі / Карабан В. І. – Київ : Нова книга, 2001. – 304 с.
4. Москаль Р. Професійна лексика та юридична техніка як засоби професійного успіху юриста / Р. Москаль // Юридичний вісник України. – 2002. – 21-27 грудня. – С. 9–23.
5. Мазурик Д. Державний стандарт з української мови (від теорії до практики) / Данута Мазурик // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2010. – Вип. 5. – С. 10–14.
6. Тишкова Л. Т. Щодо питання підготовки викладачів іноземних мов в системі неперервної освіти на сучасному етапі / Л. Т. Ташкова // Гуманізація навчально-виховного процесу у вищій школі : Наук. праці міжнар. Наук.-практ. Конф., 27-29 березня 1999 р. – Слов'янськ : Слов'янський державний педінститут, 1999. – С. 18–27.

METHODS AND MEANS OF ORGANIZING A COURSE FOR LEARNING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN INSTITUTES OF JURISPRUDENCE

Nadia Gymer

The article examines the importance and effectiveness of intensive study for accelerated learning to read Ukrainian, which is one of the areas of verbal competence for foreign lawyers in the process of teaching Ukrainian as a foreign language. The article analyzes the effectiveness of interactive exercises for foreigners who are learning legal terms in Ukrainian.

Key words: Ukrainian as a foreign language, accelerated process of learning to read Ukrainian, verbal competence, legal terminology, interactive games

**МЕТОДЫ И СПОСОБЫ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО КУРСА
УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО
В ВЫШЕМ УЧЕБНОМ ЮРИДИЧЕСКОМ ЗАВЕДЕНИИ.**

Надежда Гимер

В статье проанализировано важность и эффективность интенсивного, ускоренного овладения чтением на украинском языке, как одним из видов речевой деятельности иностранцев-юристов при изучении курса украинского языка, как иностранного. Рассмотрено целесообразность использования интерактивных заданий при изучении украинской юридической терминологии иностранцев.

Ключевые слова: украинский язык как иностранный, ускоренное чтение на украинском языке, речевая деятельность, юридическая терминология, интерактивные задания

Стаття надійшла до редколегії 3.03.2012

Прийнята до друку 2.04.2012